

**ПРОБЛЕМИ ОДРЕЂИВАЊА РОДА ПРИ
ЈЕДНОЈ СПЕЦИФИЧНОЈ УПОТРЕБИ
ПРИСВОЈНОГ ПРИДЈЕВА ИЛИ
ПРИСВОЈНОГ ГЕНИТИВА**

РАДЕ Р. ЛАЛОВИЋ

Једно од отворених граматичких питања нашег језика јесте и питање могућег разграничења и употребе облика присвојног генитива и одговарајућих придјевских форми грађених суфиксима -ов, -ев, -ин изведених од неких двосложних мушких имена, нарочито када се у одређеној синтагми појављује очево име. Тај проблем је двоструко отворен кад се пишу имена у јавним документима (личне карте, разна увјерења, потврде, школска документација и сл.) у којима је у одговарајућем формулару фиксирано име родитеља, углавном очево, по принципу презиме, име, име родитеља.

Први проблем је да ли у оваквом случају употрежити присвојни придјев или присвојни генитив (нпр. Јанковић Јанко, син Милов/ин; Јанковић Јанко, син Мила/е). Да напоменемо да се у пракси углавном у овим случајевима употребљава присвојни генитив, мада би према препорукама о употреби присвојног придјева и присвојног генитива било исправније да се у овим случајевима употребљава присвојни придјев. А о употреби присвојног придјева и присвојног генитива у граматичкој литератури говори се углавном на нивоу нормативног разграничења. Мада примјери што их наводе граматике нису у потпуности аналогни примјерима који нас интересују, ипак наводимо неколико карактеристичних мишљења:

Александар Белић каже: »Место очи господара — боље је рећи господареви очи, место сестра сунца — боље је рећи сунчеве сестра.«¹

Јован Вуковић вели: »У нашем језику је основна разлика у употреби придјева и присвојног генитива: да се генитив употребљава само онда ако се од именице (или њене групе ријечи) не може творити присвојни придјев.

Зато никако не би било добро (...) речено пјесме Јакшића — него треба увијек Јакшићеве пјесме.«²

¹ Александар Белић, *Грамматика српскохрватског за II разред средњих стручних школа*, Београд 1934, стр. 42.

² Јован Вуковић, *Грамматика српскохрватског језика за VIII разред основне школе*, Сарајево 1959, стр. 8, 9, 10.

М. Стевановић мисли да се »придев употребљава искључиво да означи припадност тачно одређеном лицу«, а генитивом се »углавном казује припадање радње било ком лицу с дотичним именом, а знатно ређе и припадање радње већ познатом лицу«.³

Мада питање које ми посматрамо није нормативно ријешено у граматицама, не можемо рећи да није као проблем уочено. Уочила га је Милка Ивић, која вели да »ниједан од досадашњих извора информација о напоредној употреби посесивних форми не даје прецизан опис граматичких правила која условљавају њихову дистрибуцију у стандардном српскохрватском језику«.⁴

Циљ њеног разматрања назначене појаве је да се отклони тај пропуст. Она се ограничава на анализу форми именица »којим је означен жив створ«, примјеном генеративног модела.

За рјешење назначеног проблема Милка Ивић нуди четири правила. И то:

»Правило (1) гласи: све конструкције с изведеним придевом на ов(ев, овљев, евљев)-ин или њему одговарајућег генитива дате именице треба посматрати као трансформе базичних вербалних структура у којима је дата именица субјекат.«

»Правило (2) гласи: дистрибуцију генитивне и придевске форме регулише пре свега распрострањење јединице NP_1 (свака номинална јединица која ће под датим околностима понијети морфолошку ознаку придјева, односно генитива, прим. Р. Ј.) на нивоу дубинске структуре: уколико NP_1 остварује више од једног конституента у свом распрострањењу (тј. уколико се не остварује $NP_1 \rightarrow N$ или $NP_1 \rightarrow Pron$, већ $NP_1 \rightarrow N + Det$ или $NP_1 \rightarrow Na + Nb + N$ и сл.), онда се реализовање придевске форме на нивоу површинске структуре искључује.«

»Правило (3) гласи: ако се у оквиру јединице NP_1 на нивоу дубинске структуре, појави морфема означена симболом pl . (тј. информација о плуралитету), реализација придевске форме не долази у обзир.«

»Правило (4) гласи: уколико није присутан ниједан од услова предвиђен правилом (2) и (3) за елиминисање придевске форме, предност се даје придевском образовању«.⁵

У складу са препоруком да се даје предност присвојном придјеву свугдје идје то не искључује правила (2) и (3) М. Ивић, а и у складу са осталим наведеним препорукама, могло би се извести и правило да је и у конкретним примјерима који нас интересују правилније употребљавати присвојни придјев него присвојни генитив.

³ М. Стевановић, *Посесивне форме у српскохрватском језику*, Годишњак Скопског филозофског факултета, IV, 1, 1939—1940, 3—50.

⁴ Милка Ивић, *Генитивне форме српскохрватских именица и одговарајућа придевска образовања суфиксом ов (ев, овљев, евљев)-ин у односу комбинаторичких варијаната*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, 1967.

⁵ Исто.

Овдје се отвара ново питање, које је на комуникативном плану изузетно важно, а то је питање којим суфиксом се образује тај присвојни придјев, а којим присвојни генитив. Ако се присвојни придјев образује суфиксом ов/ова/ово и сходно њему присвојни генитив суфиксом -а (нпр. Милов, Радов, Драгов, Перов; односно Мила, Рада, Драга, Пера) систем у потпуности функционише без било каквих потешкоћа. Но ако се присвојни придјев образује суфиксом ин/ина/ино, а присвојни генитив суфиксом -е, долази до озбиљних проблема на семантичкој равни исказа које није могуће отклонити ни елементима контекста или ситуације. Прецизније, долази до тога да у исказу није могуће разликовати да ли се ради о имену жене (мајке) или о имену мушкарца (оца), (нпр. син Радин, Драгин, Милин и сл., односно син Раде, Драге, Миле и сл.).

У вези с овим проблемом налазимо објашњење у Универзитетским предавањима проф. др Светозара Марковића, који синтетички приказује овај проблем, али се уопште не осврће на проблем рода. Наиме у поменутим ауторизованим предавањима — Морфологија, Марковић с обзиром на промјене ових имена вели да »постоје три типа ових именица: босански, црногорски и србијанско-војвођански«⁶. Он објашњава типове промјене, а само у једном параграфу се дотиче придјевског образовања (стр. 36) које наслања на одређени облик присвојног генитива.

Дакле, проблем диференцијације рода и овдје остаје отворен.

Имајући у виду да је овај опис Св. Марковића ослоњен на стање у органским идиомима, а и да је стандардни језик неоргански идиом, или идиом највишег ранга, ми ћемо овдје предложити рјешење које нам се чини оправданим.

Пошто је проблем разликовања рода код поменутог типа имена у назначеним облицима једино потпуно ријешен у тзв. црногорском типу промјене, односно кад се именице мијењају по тзв. »А« врсти, а присвојни придјеви образују суфиксом ов/ова/ово, онда би било добро и оправдано да се у стандардном језику у случајевима кад се од неких двосложних имена типа Миле, Раде, Драго и сл. образују присвојни придјеви, обавезно образују суфиксом ов/ова/ово, а када с обзиром на синтаксичку позицију долази присвојни генитив (види М. Ивић) да се он такође обавезно образује суфиксом -а.

То је, чини нам се, једини начин да се избјегну неспоразуми и да се ријеша диференцијација рода код поменутих облика.

Што се тиче писања ових облика у строго одређеним формулама, сходно претходном закључку нормално би било да се у позицији презиме, име, име родитеља, посесивност означава присвојним придјевом, а у позицији кад се име родитеља налази између имена и презимена, посесивност означава присвојним генитивом (нпр. Јанковић Јанко, син Милов; односно Јанковић Мила Јанко и сл.).

⁶ Светозар Марковић, *Фонетика и морфологија*, стр. 36.